

Беларускі аддзел

Трыццаць дзевяць гадоў таму, завяршыўшы сваё навучанне на факультэце бібліятэказнаўства і бібліяграфіі Мінскага інстытута культуры, я прыйшоў працаваць у аддзел беларускай літаратуры і бібліяграфіі Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя У. І. Леніна. Сёння факультэта з такой назвай не існуе, як не існуе і такога аддзела (а ёсць навуковая зала беларускай літаратуры), мой інстытут перайменаваны ў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтва, а маё першае і да сёння адзінае месца працы — у Нацыянальную бібліятэку Беларусі.

Зміцер Давідоўскі

Я добра памятаю той дзень — 1 жніўня 1980 года. З кабінета дырэктара Эдуарда Мікалаевіча Цыганкова адразу ж пайшоў працаваць у святая святых — кнігасховішча. Аддзел беларускай літаратуры і бібліяграфіі быў тады сапраўды незалежнай структурнай адзінкай бібліятэкі: у нас быў свой даведачна-інфармацыйны апарат, сваё кнігасховішча, свой самастойны профіль камплектацыі фонда. А ў фондзе — больш за два мільёны адзінак захоўвання, столькі ж, колькі меў увесь бібліятэчны фонд да Вялікай Айчыннай вайны. Газеты — цэнтральныя, гарадскія, раённыя, «шматтыражкі», дарэвалюцыйныя і міжваеннага часу, часопісы — дарэвалюцыйныя, міжваеннага часу і сучасныя, кнігі, ноты. Сярод кніг — першадрукі: Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча і іншых нашых класікаў. Але раскажу не пра класікаў і не пра першадрукі, а пра людзей свайго часу — з кім працаваў, хто былі чытачамі аддзела і што мне дало знаёмства з першымі і другімі.

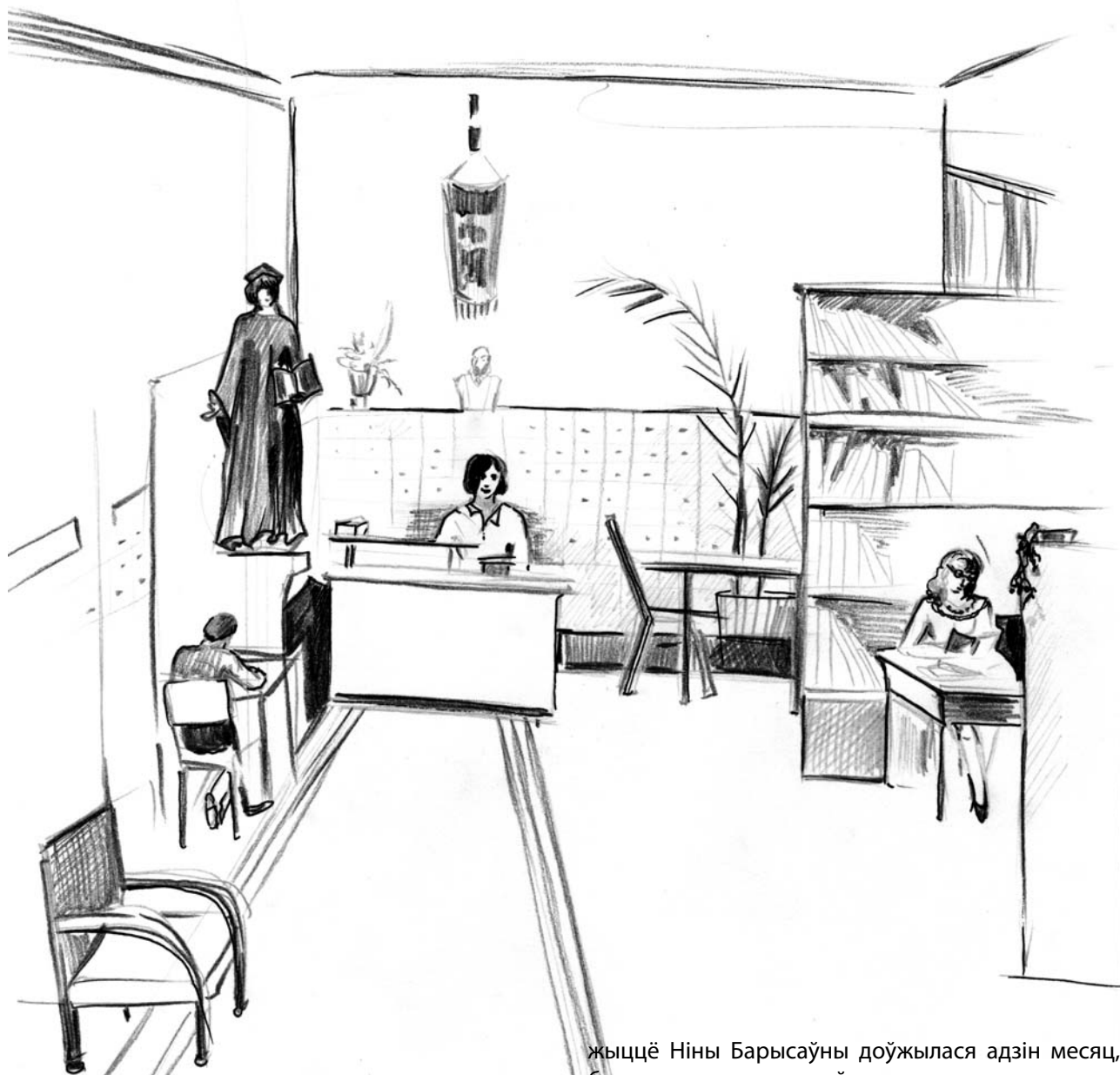
Супрацоўніцы апрааналіся танна, але пры гэтым з вялікім густам. Будзем шчырымі: апрааналіся яны ў адпаведнасці з зарплатай, а выглядалі так, быццам пакінулі шалёныя грошы ў майстэрні знакамітага куцюр'е

Частка першая. Супрацоўнікі

Захочаш — знойдзеш

Валянціна Баханькова, загадчыца сектара кнігасховішча і жонка славутага мовазнаўцы Адама Баханькова, была вельмі актыўнай і працаздольнай — без справы ўсядзець не магла. А магла ў які-небудзь зімовы сандзень наведацца да мяне ў кнігасховішча з прапановай выйсці ў двор, на снег, і выбіць дывановыя дарожкі, што ляжалі ў нас у калідоры.

Яна была маёй першай непасрэднай начальніцай. Мне вельмі падабалася яе методыка выхавання маладога папаўнення. Калі я ці хто-небудзь іншы звяртаўся да яе з просьбай дапамагчы знайсці нейкую кніжку або часопіс, яна адказвала: «Захочаш — знойдзеш». І знаходзілі! Раней ці пазней, марудна ці хутчэй, але знаходзілі. Дзякуючы такой яе тактыцы я неўзабаве вывучыў увесь наш фонд — і структуру яго, і што дзе стаіць, і як кніжкі выглядаюць «у твар». Валянціна Усцінаўна прывіла мне звычку не проста браць выданне ў рукі і перадаваць чытачу, а папярэдне яго прагартваць — каб збольшага ведаць змест, таму неўзабаве я з лёгкасцю мог замяняць дзяжурнага бібліяграфа ў зале і даваць чытачам максімальна поўную інфармацыю. Пра тое, напрыклад, з якіх кніг пачынаць пісаць курсавую, дыпломную ці нават і дысертацыю. Прынцып «захочаш — знойдзеш» працуе: толькі так і можна стаць сапраўдным спецыялістам.

І нават акадэмія навук

Ніна Ватацы ў час пачатку маёй бібліятэчнай кар’еры была старэйшым супрацоўнікам бібліятэкі, бібліёграфам ад Бога і вельмі цікавым чалавекам. Пражыла яна доўгае і змястоўнае, але і даволі трагічнае жыццё. У ім, гэтым жыцці, па даносе сябра НКУС быў арыштаваны яе муж. У пачатку вайны яго накіравалі на фронт у складзе штрафбата, і ў 1942-м ён загінуў. Сямейнае

жыццё Ніны Барысаўны доўжылася адзін месяц, больш яна замуж не выйшла.

Ніна Барысаўна вучыла мяне даводзіць пачае да завяршэння, дакопчацца да каранёў пытання або праблемы. Як жа яна ўзрадавалася, калі даведалася, што Рыгор Іванавіч Барадулін даручыў мне ўкладанне збору твораў Уладзіміра Дубоўкі ў чатырох тамах, пяці кнігах. «Ну, нарэшце вам даручылі справу, якая вам патрэбна», — сказала яна. Пра гэтае даручэнне я паведаміў ёй, калі прыйшоў да яе ў кватэру над кафэ «Вясна» (на цяперашнім праспекце Незалежнасці, насупраць кнігарні «Цэнтральная») і прынёс ёй даволі моц-

нае павелічальнае шкло — 10-кратнае, пры дапамозе якога яна завяршала потым працаваць над апошняй часткай бібліяграфічнага даведніка «Беларуская драматургія». Тады ў яе ўжо быў вельмі слабы зрок, без павелічальнага шкла яна амаль нічога не бачыла. Праўда, даволі хутка і тое шкло аказалася для яе вельмі слабым, і нашы дзяўчаты шукалі мацнейшае.

Я памятаю яе толькі за працай. Заўсёды з ёй побач у нашым службовым пакоі сядзеў які-небудзь пісьменнік, які прыйшоў па даведку для атрымання пенсіі: калі выйшла яго першая кніга, калі ён наогул пачаў друкавацца... Камп'ютараў не было, і такая інфармацыя магла знайсціся толькі ў бібліятэцы. Стол Ніны Барысаўны стаяў перпендыкулярна акну, побач размяшчалася картатэка з карткамі для даведніка «Кніга Беларусі» (1-ай і 2-ой частак, 2-ая частка так і не выйшла). У той жа «каталожнай» шафе былі скрыні з карткамі для даведнікаў, над якімі працавала сама Ніна Барысаўна.

У аддзеле яна была самай адукаванай, магла расказаць на памяць і з падрабязнасцямі біяграфіі калі не ўсіх, то большасці беларускіх пісьменнікаў. Дакладна ведала, калі хто з іх пачынаў друкавацца і як называліся іх першыя кнігі. Ніна Барысаўна — чалавек-легенда, чалавек-энцыклапедыя і ў нейкай ступені нават акадэмія навук. Нам, простым бібліятэкарам, якія толькі што пакінулі сцены інстытута, менавіта такой яна бачылася.

Яшчэ адзін бібліёграф ад Бога

Раіса Сіпакова, жонка нашага славутага Янкі Сіпакова, высокаінтэлігентная і высокаадукаваная, мела вельмі прыцягальнае пачуццё гумару. Калі ёй рабілася «цесна» сярод супрацоўнікаў аддзела, яна бегла «хавацца» да нас у кнігасховішча, дзе мы, вобразна кажучы, «соображалі на троих»: я, Валянціна Міхайлаўна Вялічка і Раіса Фёдараўна Сіпакова ўспаміналі народныя байкі, розыгрышы, прыказкі, прыпавесці і г. д. Рогат стаяў на ўсё сховішча.

Раіса Фёдараўна была вельмі сціпая. Расла яна ў вёсцы, таму з маленства ўвабрала ў сябе працаздольнасць, любоў і павагу да маці-зямлі, якая нас корміць, і поіць, і апранае.

З Раісай Фёдараўнай у мяне склаліся сапраўды сяброўскія адносіны. Яна ставілася да мяне як маці да сына. Па ўзросце так было: я меў тады 22 гады.

Была ў Раісы Фёдараўны традыцыя праводзіць сярод супрацоўнікаў агляды навінак беларускай літаратуры, заўсёды змястоўныя і цікавыя, у чым немалая заслуга належала яе мілагучнай мове, жывой, народнай. Мы ўсе з задавальненнем слухалі гэтую мудрую і добрую жанчыну-маці.

Усмешлівы позірк

Марыя Ганчарова, сціпая і інтэлігентная, працавала загадчыцай сектара каталогаў і картатэк, а разам з гэтым праводзіла вельмі змястоўныя агляды беларускай перыёдыкі. Мне яна запомнілася ўсмешлівым позіркам, які яна пачала губляць, захварэўшы на анкалогію. Усе супрацоўнікі вельмі любілі гэтую прыгожую і абаяльную жанчыну. І хаця ў маім бібліятэчным жыцці яна не адыграла сур'ёзнай ролі, але і сёння перад вачыма стаіць яе ўсмешлівы позірк.

Дзве Тамары

Тамара Радзевіч і Тамара Непарожная разам працавалі над нашай славутай «Кнігай Беларусі 1517–1917». Колькі ж гэтыя жанчыны вытрывалі цяжкай бібліятэчнай працы! Гэта ж трэба было адшукаць кнігі за чатыры сотні гадоў беларускага кнігадрукавання. Яны ездзілі ў Вільнюс, Маскву, Ленінград і іншыя гарады СССР толькі дзеля таго, каб у даведніку пад апісаннем стаялі закадзіраваныя лічбамі сіглы-адрасы бібліятэк і музеяў, у якіх захоўваецца тое ці іншае выданне (а на 612 старонцы давалася іх расшыфроўка). У іх атрымаўся даведнік, якім і сёння з задавальненнем карыстаюцца наведвальнікі нашай беларускай залы. Кніга добра праілюстраваная выявамі вокладак, пачынаючы ад старадрукаў і завяршаючы выданнямі пачатку XX стагоддзя. І цяпер пастаянныя чытачы, якія займаюцца вывучэннем гісторыі і літаратуразнаўствам, просяць прынесці нашу «Чырвоную кнігу» — так яны яе называюць.

I ў век камп'ютарнай тэхнікі і інтэрнэту праца дзвюх Тамар запатрабаваная.

Апраналіся яны танна, але пры гэтым з вялікім густам. Будзем шчырымі: апраналіся яны ў адпаведнасці з зарплатай, а выглядалі так, быццам толькі што пакінулі шалёныя грошы ў майстэрні знакамітага куцюр'е. У большай ступені гэта датычыцца Тамары Непарожнай, ці проста Непарожкі — так паміж сабой мы называлі Тамару Васільеўну.

Эрудыцыя, гумар і аналітычныя здольнасці — вось тое, што кінулася ў вочы адразу, яшчэ пры знаёмстве з гэтымі абаяльнымі жанчынамі. А калі я пачаў штодня з імі размаўляць, раіцца па пытаннях працы (і не толькі), то разгледзеў неўзабаве і духоўнае багацце, і сціпласць. Мне тады падалося, што гэтыя жанчыны маюць яшчэ і вялікія педагагічна-псіхалагічныя здольнасці. Амаль 26 гадоў я з імі адпрацаваў, а колькі атрымаў дабрыні! Мог раскрыць перад імі некаторыя свае сакрэты і атрымаць карысныя парады для выхаду з таго ці іншага жыццёвага становішча.

Пасля пераезду нашы шляхі разышліся: Тамара Канстанцінаўна Радзевіч перайшла ў новы будынак з пасадай загадчыцы сектара алфавітнага каталога, а Тамара Васільеўна Непарожная ў новым будынку не працавала.

Мама Лора

Ларыса Навіцкая выконвала складаныя даведкі для інюркалегіі.

На далёкім Захадзе паміраў нейкі выхадзец з Беларусі, пакідаў пасля сябе маёмасць і нажытыя грошы. Там, на чужыне, у яго нікога з родных не было. Вось наша Ларыса Мікалаеўна і адшуквала яго сваякоў. Шмат людзей дзякуючы ёй атрымалі ў спадчыну маёмасць на Захадзе або проста грошы, бывала, што і вялікія.

Ларыса Мікалаеўна жыла з маці. Сваёй сям'і ў яе не было, але гэта не перашкаджала ёй быць вельмі чулай. Паміж сабой супрацоўнікі называлі яе не інакш як мамай Лорай. У рабочым стане Ларысы Мікалаеўны заўсёды ляжалі «грамадскія» грошы, і калі ў каго-небудзь узнікала тэрміновая грашовая патрэба, а ніхто з калег пазычыць не мог, то раілі: «Звярніся да мамы Лоры». Часам была яна не толькі «касай узаемадапамогі», але

і «хуткай дапамогай», і «ратавальніцай». Гэта адбывалася ў тых выпадках, калі паміж нашымі жанчынамі ўзнікала непаразуменні. Мама Лора заўсёды знаходзіла такія словы, ад якіх сварка ператваралася ў гумарэску.

Ау, кнігі

Рыма Чыгірова працавала загадчыцай аддзела, увесь час займалася краязнаўствам і адначасова складала бібліяграфічны даведнік «Беларусь у Вялікай Айчыннай вайне». Гэтая праца была вельмі карыснай для навукоўцаў тым, што ў даведніку распісваўся не толькі цэнтральны, але і мясцовы друк — раённыя і гарадскія газеты.

Рыма Міхайлаўна скончыла геафак БДУ, і Іосіф Бенцыянавіч Сіманюскі браў яе на работу як краязнаўцу. З рашэннем не памыліўся.

Яна змагалася за тое, каб нашаму беларускаму кнігасховішчу аддалі другі ярус. На ім доўгі час знаходзіўся зусім іншы фонд — з кнігамі пад шыфрам «Ау». Пастаянныя чытачы бібліятэкі добра ведаюць, што гэта за фонд: кнігі, пазначаныя гэтымі літарамі, належаць 1960–1980 гадам. А ў нашым сховішчы кнігі ляжалі на падлозе ў два рады, і нам даводзілася вельмі асцярожна хадзіць, каб за іх не чапляцца. У рэшце рэшт Рыма Міхайлаўна перамагла: мы атрымалі доўгачаканы другі ярус і ўздыхнулі з палёгкай. Але кнігі ўвесь час паступалі, свабодныя паліцы пакрысе запаўняліся. На час пераезду зноў мы апынуліся ў становішчы, калі кнігі трэба было класці на падлогу. Дзякуй Богу, пераехалі ў новы будынак.

Рыма Міхайлаўна яшчэ раней сышла з бібліяграфічнай групай у навукова-бібліяграфічны аддзел, а нам прызначылі загадчыцай Людмілу Рабок.

Чытацкія рэбусы

Яна пачынала свой працоўны шлях у бібліятэцы менавіта з аддзела беларускай літаратуры і бібліяграфіі і да моманту вяртання працавала загадчыцай даведачна-інфармацыйнага аддзела, так што вярнулася ў родны аддзел, толькі ў іншым статусе — як загадчыца.

Месца некаранаванага
караля-акадэміка спадара
Мікалая.

Каб хутчэй увайсці ў справы, Людміла Мікалаеўна часта выходзіла на дзяжурства ў читальную залу. Камунікабельная ад прыроды, яна лёгка знаходзіла кантакт з чытачом. Але ў яе здараліся кур'ёзныя выпадкі. Праўда, не з чытачамі — са мной. Памятаю, як на яе дзяжурства прыйшла дапрацоўка заяўкі па МБА (міжбібліятэчным абанеменце). На ёй ужо красаваўся штамп даведачна-інфармацыйнага аддзела: «Бібліяграфічна не ўстаноўлена». Заяўка мела і аўтара, і назву. На ёй было напісана: «Романов Е. Рукіпісь XVI стагоддзя». Людміла Мікалаеўна губляе шмат часу на пошукі — і не знаходзіць. І вырашае звярнуцца да мяне па дапамогу. Прыходзіць у сховішча і пытаецца: можа, мне штосьці такое

на вочы траплялася. Я бяру заяўку, перапраўляю XVI на XVII, раблю прыпіску: «Могилёвская старина в.1» і дадаю шыфр Ба33211. Раней усе тры выпускі гэтага цікавага выдання, ці, як сёння казалі б, дайджэста, стаялі пад адным шыфрам:

Ба33211 (сённа першы выпуск — Ба1696к, другі — Ба1268 і трэці — Ба1269). Людміла Мікалаеўна жартуе: «Ой і брэшаш». Але ідзём з ёю ў сховішча. Там я бяру з паліцы кніжку, раскрываю на патрэбнай старонцы — усё сыходзіцца. Людміла Мікалаеўна здзіўляецца бязмежна. З таго часу, калі ёй трапіліся нейкія чытацкія рэбусы, мы расалі іх разам.

Прышоў на працу — працуй

Святлана Сянькоўская — апошняя загадчыца нашага беларускага кнігасховішча ў старым будынку. Яна і сённа ўзначальвае сектар нацыянальнага дакумента ў аддзеле кнігасховішча. Можна сказаць «кнігазахоўвання», але мне больш падабаецца «кнігасховішча».

У яе не было «любімчыкаў» — усе роўныя і патрабаванні да ўсіх аднолькавыя: прыйшоў на працу — працуй, а не гуляй. Адзін час у нас працавалі дзве маладыя гультайкі. Света спачатку паспрабавала іх перавыхаваць і прымусіць працаваць, але нічога не атрымалася. Тады яна зрабіла так, каб тыя звольніліся па ўласным жаданні. І ўсе гэта правільна зразумелі і Свету падтрымалі. Не даравала яна гультайства, як не даруе яго і цяпер.

Света цягнула на сабе вялікую работу: спісанне, пытанні камплектацыі фонда, гаспадарчыя пытанні, удзел у пасяджэннях камісій — фондавых і па спісанні. Вельмі запомнілася, як Света рыхтавала спісанне. Яна сама адбірала літаратуру, і рыхтавала ўсе дакументы, і подпісы збірала сама, а нас, сваіх падначаленых, падключала толькі тады, калі неабходна было зверыць кнігі з дадаткам да акта ці адправіць каго-небудзь да тых членаў камісіі, каго яна не застала ў свой час на месцы. У нас ніколі не было так, каб сапсаваная тэхніка стаяла па некалькі месяцаў: усё вырашалася «па гарачых слядах». Нам нескладана было дапамагаць нашаму кіраўніку, бо заўсёды мы адчувалі падтрымку і ўдзячнасць адказнага і сумленнага чалавека, які высока цэніць сапраўдны прафесіяналізм і сумленнае стаўленне да працы.

Я замяняў на выдачы дзяжурнага бібліёграфа, як у залу ўвайшоў Віталь Скалабан і спытаў: «Дзімка, ты беларус?» Я адказаў: «Беларус!» — «Вось і добра! Тады трымай», — і працягнуў мне вялікую лусту чорнага хлеба з яшчэ большым кавалкам сала

чала толькі тады, калі неабходна было зверыць кнігі з дадаткам да акта ці адправіць каго-небудзь да тых членаў камісіі, каго яна не застала ў свой час на месцы. У нас ніколі не было так, каб сапсаваная тэхніка стаяла па некалькі месяцаў: усё вырашалася «па гарачых слядах». Нам нескладана было дапамагаць нашаму кіраўніку, бо заўсёды мы адчувалі падтрымку і ўдзячнасць адказнага і сумленнага чалавека, які высока цэніць сапраўдны прафесіяналізм і сумленнае стаўленне да працы.

Частка другая. Чытачы

Арсень Ліс, доктар філалагічных навук. Шчыры, вельмі прасты і такі знаўца, што мы, бібліятэкары, раілі чытачам звяртацца да яго па дапамогу. Мы нават ведалі, а якой гадзіне Ліс прыйдзе ў бібліятэку.

Арсень Сяргеевіч добра памятаў, хто з супрацоўнікаў аддзела чым займаецца акрамя працы. Ведаў, напрыклад, што я захоплены творчасцю Дубоўкі, і падтрымліваў маё захопленне добрымі словамі, радаваўся маім поспехам як сваім. Калі ў 2002 годзе ў маім укладанні выйшла кніга Дубоўкі «О Беларусь, мая шыпшына» з серыі «Беларуская паэзія XX стагоддзя», Арсень Сяргеевіч быў першым з чытачоў, хто павіншаваў мяне. Ён сказаў: «Калі выйшла першая, то будучь наступная». Менавіта так, у множным ліку. І спраўдзілася: у 2017 годзе ў маім жа ўкладанні выйшаў ужо двухтомнік Дубоўкі.

У старым будынку Арсень Ліс быў пастаянным нашым наведвальнікам, а ў новы заходзіў рэдка, бо часта хварэў. Апошні раз ён быў у бібліятэцы летам 2014–га. Кожны яго візіт да нас лічыўся святам: з ім можна было і пажартаваць, і паспрачацца, і параіцца, і проста паразмаўляць. Чалавек ён быў вельмі цікавы. Так, на жаль быў...

Уладзімір Міхнюк, доктар гістарычных навук. У нашай беларускай зале ў яго было сваё месца — каля калонаў ў цэнтры. Уладзіміра Мікалаевіча любілі ўсе супрацоўнікі нашага аддзела. Гэты чалавек ажно свяціўся дабрынёй, інтэлігентнасцю і жаданнем дапамагчы ледзь не ўсяму свету.

Ён аказаў мне найвялікшую дапамогу ў маёй працы над творчасцю Дубоўкі. Адбылося гэта наступным чынам.

У аддзеле МБА і хатняга абанемента працавала яго жонка Аляўціна Мікалаеўна Міхнюк. Яна і паведаміла яму пра мяне — як я захапіўся жыццём і творчасцю Уладзіміра Дубоўкі. Мяне здзівіла імгненная рэакцыя Уладзіміра Мікалаевіча: ён знайшоў час (а працаваў ён тады дырэктарам Беларускага навукова-даследчага інстытута дакументазнаўства і архіўнай справы) прыехаць у бібліятэку толькі для таго, каб дамовіцца са мной аб сустрэчы ў яго дырэктарскім кабінцеце. Калі я прыйшоў у БелНДІДАС, на праходнай мяне чакаў пропуск, клапатліва загадзя падрыхтаваны. А ў кабінцеце — велізарны сюрпрыз: крымінальная справа Дубоўкі! Калі займаешся вывучэннем жыцця і творчасці рэпрэсаванага паэта, знаёмства з яго крымінальнай справай — найкаштоўнейшая магчымасць. Перад мной адкрыўся сапраўдны Уладзімір Дубоўка: паэт-змагар, паэт-лірык і проста вельмі мужны чалавек, які на допытах пры жудасных катаваннях не агаварыў ні сябе, ні іншых.

Памятаю, як мы з Міхнюком параўноўвалі тэксты твораў паэта. Уладзімір Мікалаевіч меў рукапісы з крымінальнай справы, а я выносіў са сховішча часопісы «Узвышша», «Полымя», «Маладняк» і зборнікі вершаў. Сядалі побач і вывяралі радок за радком, слова за словам — здаралася, што розніца была вялікая. Уладзімір Міхнюк рыхтаваў кнігу пра Дубоўку, цалкам пабудаваную на яго «крымінальнай справе». Падрыхтаваць падрыхтаваў, а выдаць ужо не паспеў. Праўда, часткова надрукаваў гэты матэрыял у часопісе «Полымя» (1996 г., №2, ст. 215–271).

Мікола Ермаловіч, некаранаваны акадэмік і доктар гістарычных навук. Амаль сляпы, ён здолеў напісаць сапраўдную гісторыю Беларусі. Гэты чалавек разбудзіў нашых гісторыкаў і прымусіў іх карыстацца крытэрыямі, адрознымі ад ранейшых.

У нашым беларускім аддзеле была фамільная, Ермаловічаўская зала: злева па калідоры, насупраць службовага пакоя. У Міколы Іванавіча было там любімае месца — справа, ля акна, насупраць

Калі Сідарэвіч уваходзіць у залу,
гэта чуваць. То ён спявае
народную песню, то дэкламуе
байку, то пачынае звяртацца
да нас на мове, якой
не валодаем. Але гэта гульня

уваходу. У ёй даволі часта спрачаліся Ермаловіч з Грыцкевічам.

Мікола Іванавіч прыходзіў у бібліятэку самы першы. Здаралася і так, што чакаў, калі яе адкрыюць. А сыходзіў самы апошні — і адразу на цягнік да свайго роднага Маладзечна. Так адбывалася да яго гібелі 2 сакавіка 2000 года. Няшчасны выпадак: машына асляпіла Міколу Іванавіча фарамі, ён проста яе не заўважыў. Да пераезду ў новы будынак маленькая чытальная зала працягвала называцца Ермаловічаўскай.

Анатоль Грыцкевіч, доктар гістарычных навук, пастаянны наведвальнік Ермаловічаўскай залы.

Я добра памятаю, з якім задавальненнем мы, студэнты, слухалі лекцыі па гісторыі, калі іх чытаў Анатоль Пятровіч. Лекцыі былі насычаныя фактамі, якіх не было ў падручніках, а лектар пры гэтым не карыстаўся паперкамі. Матэрыял засвойваўся лёгка не толькі таму, што быў вельмі цікавы, а яшчэ і таму, што ў лектара быў тонкі гумар.

Калі не памыляюся, Анатоль Пятровіч меў чатыры вышэйшыя адукацыі: медыцынскую (вучыўся з маёй маці Ірынай Антонаўнай Галубовіч у адной групе), юрыдычную, гістарычную і інстытута замежных моў. У гэтага чалавека выйшла па ўсім свеце больш за 1000 навуковых прац. І ва ўсім свеце былі прызнаны яго погляды на гісторыю.

Да апошняга Анатоль Грыцкевіч карыстаўся фондамі нашай бібліятэкі.

Аляксандр Гужалоўскі, доктар гістарычных навук.

Спадар Гужалоўскі — вядомы даследчык гісторыі музейнай справы ў Беларусі. Яго дысертацыі, кандыдацкая і доктарская, пры-

Калі Леанід Міхайлавіч сыходзіў з бібліятэкі і забіраў у дзяжурнага бібліёграфа свой чытацкі білет, абавязкова кідаў: «Лыч прыйшоў, Лыч пайшоў»

свечаны гэтай тэме. Акрамя таго, Аляксандр Аляксандравіч напісаў кнігу ў 2-х тамах пад назвай «Чырвоны аловак» — расповед пра цэнзуру савецкага часу, грунтоўны разгляд праблемы, зроблены па архіўных матэрыялах. Калі чалавек карыстаецца архівамі, яго праца набывае асаблівы кошт.

Калі я пачаў працаваць над кнігай пра жыццё і творчасць жорстка забітага мастака Юдаля Пэна і, назбіраўшы даволі матэрыялу ў Нацыянальным архіве, сістэматызаваўшы яго і набраўшы на камп'ютары больш за 300 старонак, даў спадару Гужалоўскаму на праверку, ён вельмі сур'ёзна падышоў да маёй працы і зрабіў шмат вельмі слушных заўваг. Гэта былі не проста заўвагі, а заўвагі з падказкамі — якім чынам выправіць хібы. Да прыкладу, мне давалося выдаліць цэлую главу, бо ў такім выданні палеміка, якую я імкнуўся стварыць, проста немэтазгодная. З таго часу я ахвотна раюся з гэтым чалавекам і па-ранейшаму чую вельмі карысныя словы.

Віталь Скалабан, кандыдат гістарычных навук, архівіст. Да яго можна было звярнуцца з любым пытаннем.

У старым будынку ў мяне з ім адбыўся наступны выпадак. Праўда, калі па-шчырасці, то не зусім з ім. Усё адбылося наступным чынам. Нездзе ў пачатку 1980-х гадоў, калі я яшчэ не зусім звывся з бібліятэчнай працай, пад канец рабочага дня вельмі стомлены выходжу я са сховішча з вялізным стосам газет і прамаўляю наступнае: «Каб вы ўсе паздыхалі!» Каля кафедры выдачы, ля акна заўсёды стаяла банкетка. На ёй тады сядзелі Скалабан і Башко — сябры-гісторыкі. Віталь Уладзіміравіч, пачуўшы такія словы, адказаў імгненна: «Дзіма! Каго ж ты просіш? Каб жа ж гэта людзі былі!» Акрамя рогату — ніякіх наступстваў, але ўрок я атрымаў добры, на ўсё жыццё. З ім жа,

Віталём Уладзіміравічам, адбылася ў мяне і наступная сцэнка.

Я замяняў на выдачы дзяжурнага бібліёграфа, як у залу ўвайшоў Віталь Скалабан і спытаў: «Дзімка, ты беларус?» Я адразу не зразумеў, куды ён вядзе. А ён сваё пытанне паўтарыў, і тут я яму адказаў: «Беларус!» — «Вось і добра! Тады трымай», — і працягнуў мне даволі вялікую лусту чорнага хлеба з яшчэ большым кавалкам сала.

Пасля смерці Віталія Скалабана ўтварылася пуштата, якую пакуль, на вялікі жаль, ніхто не запоўніў.

Сяргей Сергачоў. Ён загадчык кафедры архітэктуры, прафесар і выкладчык. Яму цяпер 72 гады, а ён пастаянна ходзіць у бібліятэку і не ўяўляе сваю навуковую дзейнасць без нашай залы.

У сваіх лекцыях Сяргей Аляксеевіч абавязкова гаворыць пра тое, хто першы з беларускіх пісьменнікаў ужыў той ці іншы архітэктурны тэрмін па-беларуску. Да яго часта звяртаюцца нашы чытачы, і ён ахвотна іх кансультуе. Склалася такое ўражанне, што яму і самому цікава адказваць на ўсе пытанні. Колькі ж карысных звестак мы, супрацоўнікі беларускай залы, атрымліваем з размоў з Сяргеем Аляксеевічам!

Вячаслаў Чарнатаў, кандыдат архітэктуры і сябар Сяргея Сергачова. Чалавек з адкрытым сэрцам. Вельмі добры знаўца старадаўняй беларускай архітэктуры і заснавальнік рэстаўрацыйных майстэрняў помнікаў архітэктуры. Вячаслаў Міхайлавіч вярнуў з нябыту імёны многіх таленавітых архітэктараў, страчаныя па тых ці іншых прычынах. Працуючы ў архівах, ён назбіраў багаты матэрыял і падрыхтаваў да абароны доктарскую дысертацыю, але абараніць яе не паспеў...

Ад нараджэння ў яго было асаблівае адчуванне мастацкага слова. Нават дысертацыю ён пісаў як мастацкі твор. І мы, супрацоўнікі беларускай залы, зачытваліся гэтай работай. Калі яго не стала, мы быццам асірацелі.

Анатоль Сідарэвіч, гісторык і палітолаг. Сапраўдны энцыклапедыст. Гісторыя, літаратура, юрыспрудэнцыя... Ён дасць тлумачэнні са спа-

сылкамі на архіўныя дакументы і інш. Але і яму не хапае Віталя Уладзіміравіча Скалабана.

Калі б нам хто-небудзь у старым будынку сказаў, што пройдзе час і Анатоль Сідарэвіч будзе для нас найлепшым сябрам, мы не паверылі б. Так мы яго баяліся. Але пераехалі ў новы будынак — і сапраўды пасябравалі з Сідарэвічам. Толькі на новай базе Анатоль Міхайлавіч перад намі раскрыўся.

Калі Сідарэвіч уваходзіць у залу, гэта чуваць. То ён спявае народную песню, то дэкламуе байку, то пачынае звяртацца да нас на мове, якой не валодаем. Але гэта гульня. Сапраўдны спадар Анатоль можа раптам паведаміць пра тое, як адзін шведскі кароль здымаў шляпу перад цяжарнай жанчынай толькі таму, што яна хутка народзіць дзіця, а значыць павялічыць насельніцтва яго краіны, але адначасова з гэтым быў страшным дыктатарам. Ці раскажаць, як перапраўлялі Леніна з Жэневы ў Расію... Гэты чалавек для нас знаходка — з яго дапамогай мы разгадваем самыя складаныя чытацкія рэбусы.

Генадзь Сагановіч, габлітаваны доктар гістарычных навук (Варшава, 2018). Першы з гісторыкаў, хто праўдзіва раскажаў пра вайну з Расіяй 1654–1667 гадоў, якая вялася на тэрыторыі Беларусі, а была абвешчана як вайна паміж Польшчай і Расіяй за Украіну. Сёння Генадзь Сагановіч — адзін з апантаных змагароў за адраджэнне беларускай мовы, культуры, літаратуры і сапраўднай беларускай гісторыі. Калі Генадзь прыходзіць у беларускую залу, мы з ім абавязкова размаўляем на названыя тэмы.

Леанід Лыч, доктар гістарычных навук. Пастаянным чытачом беларускага аддзела ён быў толькі па адрасе вул. Кірава, 49. Самотным гэтага чалавека не памятае ніхто. Калі Леанід Міхайлавіч падыходзіў да кафедры выдачы, яму неабходна было паразмаўляць з бібліятэкарам 5–10 хвілін. Я ніколі не чуў, каб ён хваліўся перад іншымі навукоўцамі сваімі дасягненнямі. Наадварот, ён распытваў, хто з іх што напісаў, каментываў прачытаныя манаграфіі і артыкулы, бо ўважліва сачыў за навінкамі супрацоўнікаў Інстытута гісторыі НАН Беларусі. І толькі пасля грунтоўнага абмеркавання прачытанага ён мог «перайсці на сябе», прытым

вельмі сціпла. Калі Леанід Міхайлавіч сыходзіў з бібліятэкі і забіраў у дзяжурнага бібліёграфа свой чытацкі білет, абавязкова кідаў: «Лыч прыйшоў, Лыч пайшоў».

Рыгор Барадулін, народны паэт Беларусі і мой хросны бацька у літаратуразнаўстве: менавіта з яго лёгкай рукі я пачаў друкавацца ў 1995 годзе.

Мая першая сустрэча з Рыгорам Іванавічам была выпадковай: у кастрычніку 1994 года я прыйшоў да сябра на дзень нараджэння яго бацькі — і быў прадстаўлены Народнаму паэту. Адразу паміж намі завязалася вельмі жывая размова, быццам былі мы сябрамі з вялікім стажам. Рыгор Іванавіч у той час працаваў загадчыкам аддзела выбраных твораў у выдавецтве «Мастацкая літаратура».

Памятаю сваю першую сустрэчу з Рыгорам Іванавічам у бібліятэцы. Прыйшоў ён у наш беларускі аддзел і адразу ўбачыў мяне са стосам кніг, якія я выносіў з кнігасховішча. Як толькі я расклаў кнігі па чытацкіх замовах, ён звярнуўся да мяне з пытаннем: «Дзмітрый Мікалаевіч! У часопісе “Беларусь” за 1959 год быў надрукаваны фотаздымак трох ахламонаў». Выношу яму гадавы камплект часопіса «Беларусь» і разам пачынаем шукаць патрэбны здымак. Знаходзім. А хто ахламоны? Рыгор Барадулін, Ніл Гілевіч, Генадзь Бураўкін — тры легенды і тры волаты беларускай літаратуры. Потым я дапамагаў Рыгор Іванавічу вызначыць дакладную дату нараджэння яго маці Акуліны Андрэеўны і шмат іншага.

Канешне, пастаянным чытачом Рыгора Іванавіча назваць было цяжка — ён быў вельмі заняты работай у выдавецтве і грамадска-палітычнай дзейнасцю.

* * *

Пра гэтых людзей мне даўно хацелася напісаць. Кожны з іх заслугоўвае асобнага нарысу пра свае жыццё і дзейнасць. Сустрэча з такімі асобамі развівае і ўзбагачае — вось у чым галоўнае характэрнае працы бібліятэкара.

Ілюстрацыі Аксаны Ючкавіч